

Оригинални научни рад
УДК 930.2:003.074(497.5Дубровник),1435“
DOI 10.7251/GPB2215121D

Павле Драгичевић*

Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Студијски програм историје

**ПОВЕЉА ВЕЛИКОГ ВОЈВОДЕ СТЕФАНА ВУКЧИЋА КОСАЧЕ
ДУБРОВЧАНИМА КОЈОМ ПОТВРЂУЈЕ ЊИХОВЕ РАНИЈЕ
СПОРАЗУМЕ СА ПРЕДСТАВНИЦИМА КУЋЕ КОСАЧА**

Невесиње, 10. октобар 1435.

Сажетак: Рад се бави анализом повеље великог војводе Стефана Вукчића Косаче којом је потврдио раније склопљене споразуме између Дубровника и породице Косача. Приређено је ново издање повеље на старосрпском и савременом српском језику. Дипломатичком анализом утврђено је да је повеља у потпуности настала на основу дестинатарског концепта и то на основу дијелова текста повеља краља Твртка II Твртковића и Радосава Павловића, које су издате сличним поводом.

Кључне ријечи: Босна, Дубровник, Стефан Вукчић Косача, XV вијек, повеља, дипломатика.

Физички опис документа и ранија издања

Детаљан опис повеље дао је Грегор Чремошник прије више од седамдесет година, а с обзиром на то да документ од тада није претрпио нова оштећења, за потребе овог издања доносимо само најосновније податке.¹ Повеља је израђена на пергаменту лошијег квалитета, италијанског начина израде, ширине 45 цм (горе) и 44 цм (при доњем рубу) и висине 52 цм. На те димензије треба додати и висину плике, која износи 4 цм (лијево) и 3,7 цм (десно) тако да читава површина пергамента износи око 2.500 цм². Трагови линирања су пажљиво избрисани. Горња маргина је уредна (4,3 цм), лијева такође, али она углавном зависи од облика пергамента који се сужава

* Ел. пошта: pavle.dragicevic@ff.unibl.org.

¹ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM VII (1952) 280–283.

у доњем дијелу повеље, па варира од 2,7 цм до 3,5 цм, док десна није досљедно испоштована и износи 2–3 цм. Текст је дипломатичким брзописом исписао дијак Влатко помоћу тамноплавог мастила. Повеља је украшена цртежом који приказује руку у рукаву која придржава крст. Важно је напоменути да је цртеж израђен смеђим мастилом, различитим од онога којим је исписан текст повеље. По Чremoшнику, овај украс је вјерна копија идентичног цртежа који се појављује на дубровачкој признаници од 28. марта 1435, којом се потврђује примитак поклада великог војводе Стефана Вукчића Косаче.² Осим овог цртежа, повеља је украшена и иницијалним словом „В“, висине 3 цм, као и са још неколико нарочито увећаних и задебљаних слова (М, Т и Р), са којима започињу поједине текстуалне цјелине (инвокација, интитулација и заклетва). Такође, слово „и“ је писано нарочито увећано у односу на остала слова, што је додатно појачало општи естетски утисак. Повеља је овјерена висећим печатом. Печатна грудва је неправилног овалног облика, око 4–4,5 цм широка, 5–6 цм висока и 3,5 цм дубока. Причвршћена је помоћу печатне врпце која је сачињена од око 200 тамноцрвених свилених конаца. На дијелу између повеље и печатне грудве она је обликована у виду плетенице, дужине 2,5 цм, која улази у један отвор у печатној грудви у којој се даље дијели на три дијела, која излазе кроз три засебна отвора на доњем дијелу печатне грудве. Испод грудве врпца виси у дужини од око 17 цм. За печатење је употријебљен већи типар великог војводе Стефана. Типар је пречника 2,6 цм. Печат на свом ободу садржи двије концентричне кружнице међусобно удаљене 0,5 цм. На тај начин формиран је простор за печатну легенду која гласи: **+ си печатъ воѳводе Стѳпана**. При томе је у ријечи **Стѳпана** прво слово „а“ записано у виду лигатуре са словом „н“. Лијеви вертикални

² DAD, *Diplomata et acta*, бечки број 1076; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 33–35; G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 281; Идентичан цртеж појављује се и у другој дубровачкој признаници од 30. октобра 1435, којом се потврђује примитак поклада Стефана Вукчића Косаче. DAD, *Diplomata et acta*, бечки број 1078; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 45–46. Чremoшник гријеши када наводи „da se poslije godine 1435. ovaj tipični krst više ne pojavljuje na elaboratima Nikše Zvijezdića“. G. Čremošnik, *Isto*. Идентичан крст појављује се и на дубровачкој признаници о запримању поклада Јелене, удовице великог војводе Сандаља Хранића Косаче, од 13. новембра 1436. године. DAD, *Diplomata et acta*, бечки број 1079; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 391–392. Видјети и други наш рад у овом броју часописа (док. бр. IV).

дуктус слова „н“ искоришћен је уједно и као вертикални потез за минускулно слово „а“, а са лијеве стране тог потеза видљива је мала обла петља. У централном дијелу печатног отиска налази се монограм војводиног имена, састављен од три слова **СФА**, изнад којих се налази минускулно слово **т**, које је написано на такав начин да се може прочитати и као слово „е“. Посљедње мајускулно слово **А** могло би се прочитати и као мајускулно слово **Н**, па на такав начин исписана слова, попут неког ребуса, дају војводино пуно име: **СТЕФАН**. На полеђини се налази запис (регест) Никше Звијездића: *Poueglia de domino voieuada Stepan de 1435. die X otubrio. Como tute le schritture confermo quando intro in signoria. Ambassadori ser Polo de Sorgo, ser Paladino de Gondola*. Испод тога се налази Никшина друга биљешка „Extrata“ и задебљано латинично слово „Р“, који свједоче да је повеља преписана у прву књигу архивске серије *Liber privilegiorum*, колоквијално названу и *Codex ragusinus*. Осим наведених Никшиних записа, постоје и они настали из пера архивиста XIX и XX вијека: N. 7 del rачh. IV, N° 249, an. 1435, број 1083. који је преправљен у 1073 и напосљетку дискретно забиљежен број 1077/34. Сви записи се налазе на доњој четвртини полеђине. Из неког разлога Никша је повељу два пута преписао у напријед наведени кодекс.³ Све словне разлике између оригинала и преписа пописао је Љубомир Стојановић у свом издању. Повеља се данас чува у Државном архиву у Дубровнику у оквиру фонда *Diplomata et acta*, заведена као „бечки број 1077“. Издање је приређено на основу дигиталних снимака и фотографија начињених током јула 2008. године.

Ранија издања: П. Карано-Твртковић, *Србски споменици*, № 120, стр. 204–207; F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, № 322, стр. 381–384; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, № 647 (оригинал) и 648 (први препис Никше Звијездића), стр. 35–41; М. Brković, *Diplomatički zbornik srednjovjekovnih humskih i bosanskih isprava Dubrovniku*, Mostar 2011, № CLVII, 149–151 (оригинал) и 151–153 (први препис Никше Звијездића). Оба документа су издата у латиничној транслитерацији према издању Љубомира Стојановића; L. Nakaš i dr., *Codex diplomaticus Regni Bosnae – povelje i pisma stare bosanske države*, Sarajevo 2018, 614–617 (са снимком документа и печата).

³ DAD, *Privilegi I*, fol. 50v–52r; 100v–101v.

Текст**

+ Въ име ѿ(ть)ца⁴ и С[и]на и Св(е)тагѡ д[8]ха, аминь. Ми, г[оспо]д[и]нь велики воевода рѣсага босанскога и к томѡ, Стѣпань, с(и)нь и наслѣдникъ мн(о)го почтеного |2| поменѡтьѣ родителѡ ми славного г[оспо]д[и]на кнеза Вѣкца Храниѣа м(и)л(о)стью Б[о]жьѡм[ь] велики воевода рѣсага босанскога и к томѡ. |3| И зато ѣа велики воевода г[оспо]д[и]нь Стѣпань даю на видѣнье всакомѡ члов[ѣ]кѡ маломѡ и великомѡ прѣдъ кога се изнесе сеи записанькѡ |4| наше штворенно али прѣдъ прѣсвѣтлѣмъ г[оспо]д[и]номъ цесаромъ римьсцѣмъ и кралемъ ѡгарсцѣмъ али прѣдъ ц(а)ремъ тѡрсцѣмъ али прѣдъ кралѡ боса|5|ньскога а или инѡга Бошнанина а или прѣдъ г[оспо]д[и]на српскога а или Латинина а или ине врьсте члов[ѣ]ка.

|6| Ъако, вѡдѡѣ ва великои славѣ, ѡ г(о)споцтвѡ и ѡ пльни дрьжави моих[ь] родителъ м(и)л(о)стью Б(о)жьѡм[ь] наслѣдникъ и с(и)нь почтеного поменѡтьѣ родите|7|лѡ ми славного г[оспо]д[и]на кнеза Вѣкца и стрица ми славного великого воеводе рѣсага босанскога г[оспо]д[и]на Гандала и почтеного поменѡтьѣ г[оспо]д[и]на |8| г[оспо]д[и]на⁵ кнеза Вѡвка и не далече вѡдъ них[ь] пльтью паче с(и)нь и синов(а)ць и наслѣдникъ прави истинни вѡдъ них[ь] крьви. Повелѣнием и сѡдомъ Б[о]жимъ |9| приѣмше дрьжавѡ и рѣсагѡ ѡ рѡке г(о)споцтва ми и сѣде ѡ г(о)споцтвѡ родителъ моих[ь] славного г[оспо]д[и]на кнеза Вѣкца и славного великого воеводѡ |10| г[оспо]д[и]на Гандала и г[оспо]д[и]на кнеза Вѡвка ѡзимлюѣ⁶ и дѣлеѣе и дае и записѡе властеломъ и сѡгамъ нашимъ како г[оспо]д[и]нь рѣсашки и велики вое|11|вода рѣсагѡ стежникъ моих[ь] прѣродителъ више р(е)чениехъ вѡдъ тиех[ь] примае часть и славѡ и дари и ч(а)сти велике.

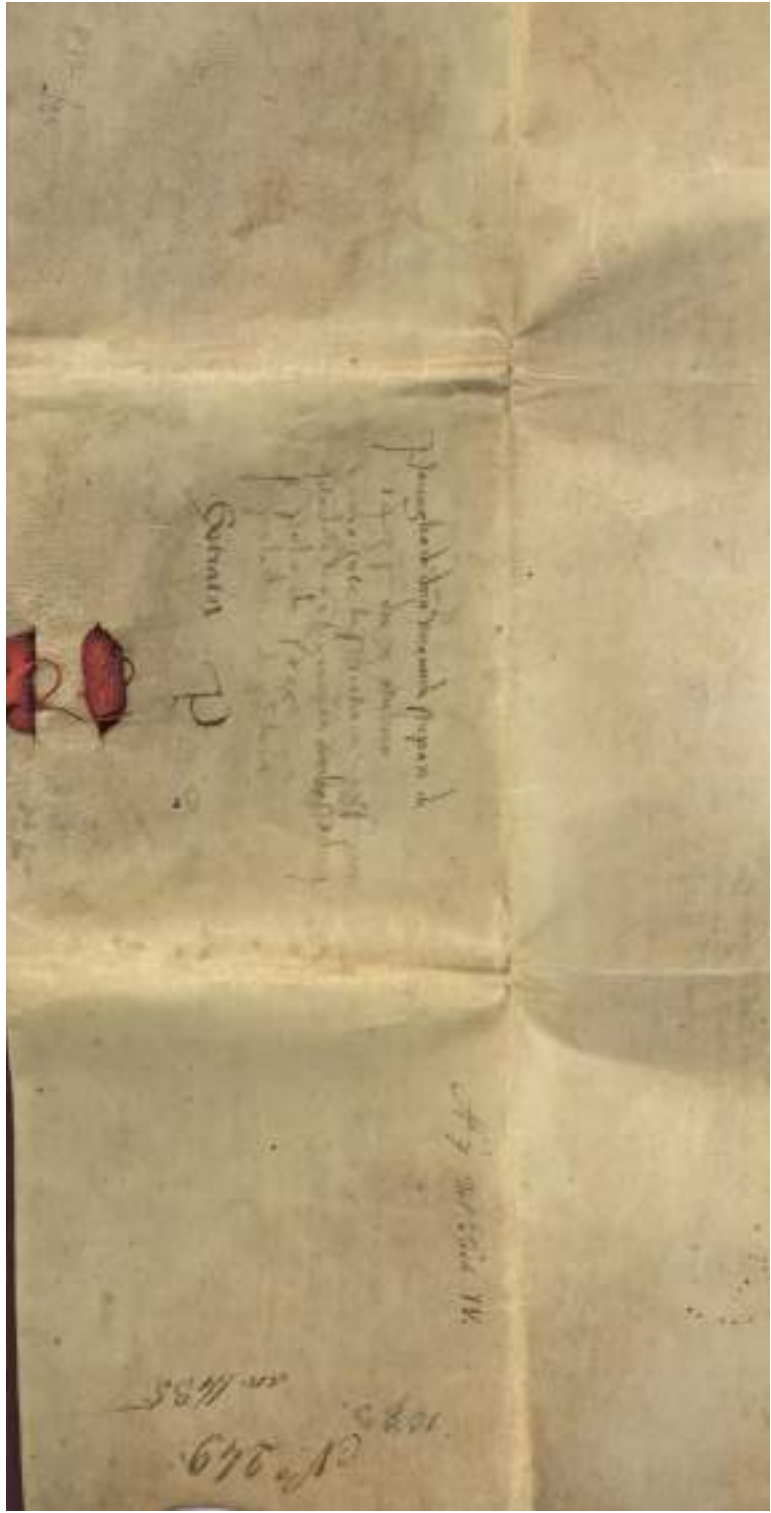
|12| Тогда придоше въ славни двѡрь г(о)споцтва ми ѡ Соколѡ плем(е)нити мѡжъе славного и б(о)гѡлюбимагѡ гр[а]да Дѡбровника почтени властеле |13| и поклисарѡ кнезь Павко Горкочевѣѣ и кнезь Паладинъ Гѡндѡлиѣ с почтениемъ дарьми и частми вѡдъ реч(е)нога владѡцагѡ гр[а]да Дѡбро|14|вника кнеза, властев и все шпѣине дѡбровачке. И ти р(е)чени поклисарѡ насъ искаше и много ѡмилино просише за всаке законе |15| и словочтине реч(е)нога гр(а)да Дѡбровника

** Редакција издања и превода: Т. Суботин Голубовић.

⁴ Миклошич: ѡца.

⁵ Карано-Твртковић испустио.

⁶ Стојановић: ѡзимлюѣ.

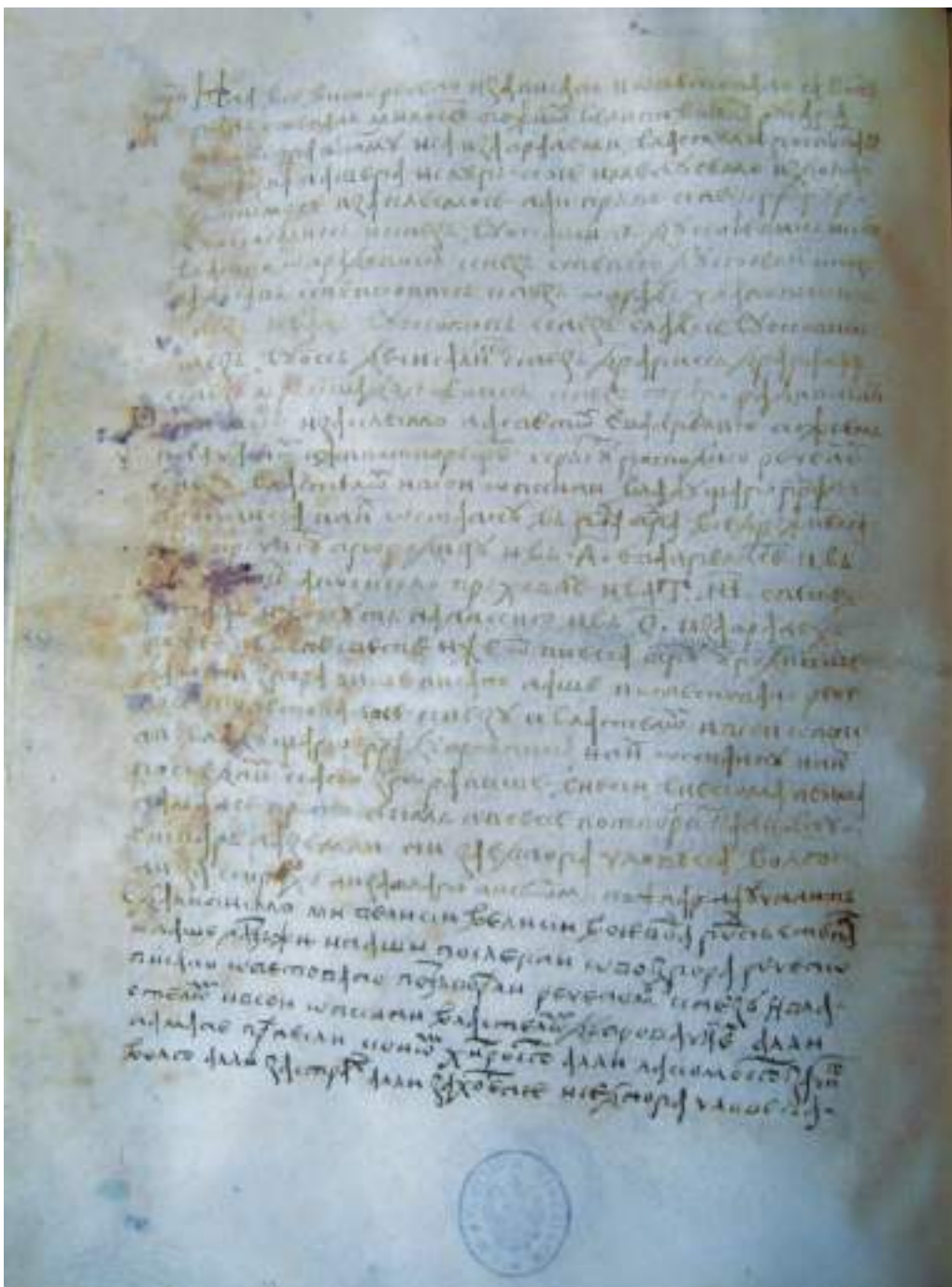

Handwritten text in a medieval script, likely a Latin manuscript, covering the majority of the page.

Strom
Capit
Pohol
vitalis
clausura
liber
phary
fopru

Codex Ragusinus, fol. 51

Codex Ragusinus, fol. 51'

кое сѸ имали Ѹ повелахъ и Ѹ записиехъ(ь) с реч(е)ниими нашими родители и прародители славниемъ(ь) |16| г[оспо]д[и]номъ кнезомъ(ь) ВѸкцемъ(ь) и славнога великога воеводе г[оспо]д[и]на Гандала и г[оспо]д[и]на кнеза ВѸвка и с нами како да ви смо имъ(ь) и ми по ѡбичаю |17| реч(е)нне г(о)сподк нашихъ(ь) родителъ и нимъ потвърдили и Ѹстано(ви)тили крѣпко пръвѣхъ нашихъ(ь) слобочтине и законе и повелѣниѣ и за|18|писанѣ славнога г[оспо]д[и]на кнеза ВѸкца и славнога великога воеводе г[оспо]д[и]на Гандала и г[оспо]д[и]на кнеза ВѸвка и наше.

|19| И г(о)споцтво ми слишавше и разѸмѣвше нихъ(ь) под(о)бне и разѸмне и приличне и правк прошне имавше свѣтъ и цель згѡворъ |20| са⁷ ближиками и са избранѣми⁸ властели г(о)споцтва ми

|21| створи м(и)л(о)ст(ь) госпоцтво ми да е вид(и)мо всемѸ свѣтѸ како згѡра више реч(е)номѸ гр[а]дѸ ДѸбровникѸ кнезѸ и властеломъ |22| и всои ѡпѣкиѣ дѸбровачкои по сиехъ(ь) нашихъ(ь) листѣхъ и повелгахъ⁹ за нихъ сръчаньство потвърдисмо имъ и Ѹстановити смо вск |23| и всакое повеле и записанѣ више реч(е)не г(о)сподк моихъ(ь) родителъ славнога г[оспо]д[и]на кнеза ВѸкца и славнога великога воеводе |24| Гандала и почтеннога поменѣтѣ г[оспо]д[и]на кнеза ВѸвка и наше. И потвърдихъ(ь) и Ѹстановитихъ жѸпѸ Коनावли и гр[а]дъ Соколь и ВиталинѸ |25| и Цаптатъ и Ѣбѡдъ и все що Коनावламъ пристои все са всѣмъ Ѹ вѣке вѣкома нимъ и нихъ(ь) ѡстанкѸ за бащинѸ и за плем(е)нитѡ |26| како що е нихъ(ь) и прѡвоу било како се именѣе Ѹ записѸ кое кнезь и властеле и вса ѡпѣина дѸбровачка имаю ѡт[ь] славнога |27| великога воеводе г[оспо]д[и]на Гандала и ѡт[ь] славнога г[оспо]д[и]на кнеза ВѸкца и ѡд[ь] г[оспо]д[и]на кнеза ВѸвка и ѡд[ь] мене великога воеводе рѸсага |28| босанскога г[оспо]д[и]на Стѣпана. И на все више реч(е)но и записанно и ѡвѣтованно ѣа воевода г[оспо]д[и]нъ Стѣпанъ м(и)л(о)стью Б(о)жьѡмъ(ь) |29| велики воевода рѸсага босанскога и к томѸ и за избрание ми властели г(о)споцтва ми и брацтва нашего и слѸгъ кое |30| именѣемо и здоѡла ротисмо се и заклесмо: наипрѡво кнезь ГръгѸрь ВѸкосалиѣ и кнезь ВѸкашинъ ДѸкоєвиѣ, кнезь Влатко |31| Ѣбрадовиѣ, кнезь Стѣпко ДѸкоєвиѣ, кнезь Радосавъ Стѣпковиѣ, кнезь Ѣбрадъ Хлапомириѣ, кнезь Иванъ ВѸковиѣ, |32| кнезь Сладѡе ВѸковиѣ, кнезь ВѸкъ Десисалиѣ, кнезь Драгиѣ Гръданаць, кнезь Мръкша ДѸкоєвиѣ, кнезь Юраи Ради|33|ѡєвиѣ.

⁷ Стојановић: с.

⁸ Стојановић: избранѣми.

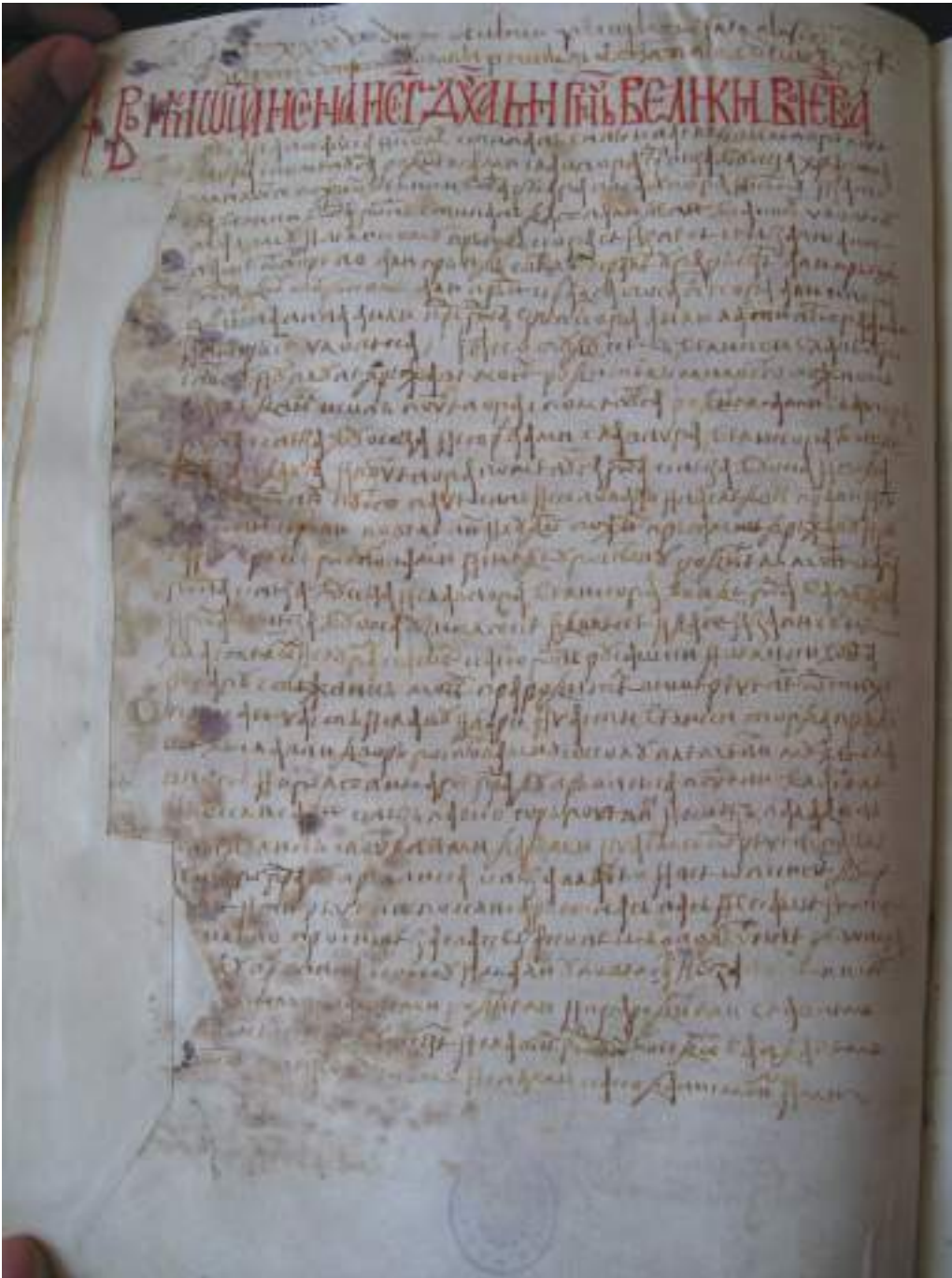
⁹ Миклошич: повелахъ.

[34] Ротисмо се и заклесмо на светомъ Єванѣлию Б(о)ж(ь)ем(ь) и на часномъ и животверещемъ (!) крьстѣ г(о)сподню реч(е)нием(ь) кнезѣ, властелом(ь) и всои [35] Єпѣкини владѣцагѡ гр(а)да Дѣбровника и них(ь) встанкѣ въ Г(о)спода Б(о)га вседръжителѡ и ва прѣч[и]стѣ Б(о)городицѣ и въ .д. еванѣлисте [36] и ва .бѣ. св(е)тиех(ь) апостоль врьховниех(ь) и ва .тѣи. св(е)тиех(ь) штаць иже сѣтъ на Никию и ва .б. избраниех(ь) Б[о]жих(ь) и ва всѣ [37] свте (!) иже вѣ въ[ѣ]ка¹⁰ Б(о)гѣ ѣгодивше да ввои наше згѡра писанье и вѣттованье реч(е)нное и вѣттованое кнезѣ и властелом(ь) [38] и всои Єпѣкини владѣцагѡ гр[а]да Дѣбровника и них(ь) встанкѣ и них(ь) послѣднимъ како згѡра пише вѣкѣ вѣкома [39] не има на манѣ прити нимъ ни се ꙗе потворить¹¹ за ниеднѣ стварь на земли, ни за еднога члов(ѣ)ка волю, ни за страхъ, [40] ни за благѡ ни се ѡ томъ коѣ парьна ѣчинить.

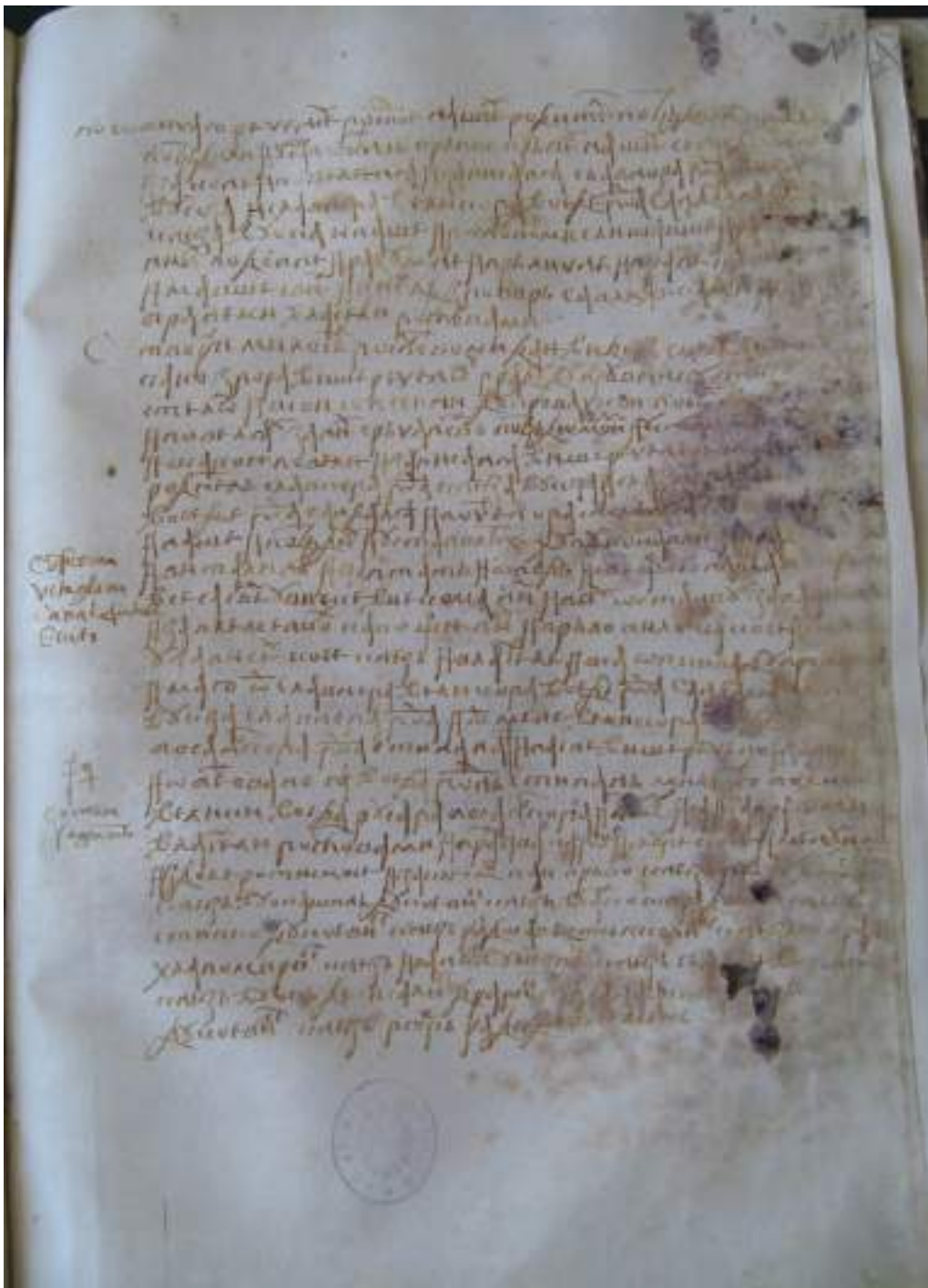
[41] Єда ли вѣсмо ми велики воевода г[оспо]д[и]нь Стѣпань и наше натражье и наши послѣдни вво згѡра реч(е)нно и писанно и вѣ[42]тованно потворили реч(е)номѣ кнезѣ и властеломъ и всои Єпѣкини властеломъ дѣбровачѣмъ али на манѣ принесли [43] коумъ хитростью али лакомостью за чью волю али за страхъ али за хотѣнье иеднога члов(ѣ)ка на земли кои [44] би могаѡ бити т(а)да да смо ми велики воевода г[оспо]д[и]нь Стѣпань и наше натражье и наши послѣдни прокле[45]ти Б[о]гомъ живѣмъ, Ѣтцемъ и Гиномъ и Св(е)тиемъ д[ѣ]хомъ и всѣми св[ѣ]тиими вѣ вѣка Б(о)гѣ ѣгодившими [46] више именованиими и да смо прилични ка Июди Єкариѡтцкомѣ кои прода сина Б[о]жьѣ Ис[ѣ]са Христа на распетью [47] и къ внѣмъ кои ѣпиѣхѣ: “пропни, пропни!”, и к ѡвниемъ кои мѣ кладѣхѣ трьновъ вѣнаць на главѣ и да смо се вѣ[48]рекли Б(о)га и анѣла м(и)лостивога на смръть и на дань сѣдни и вѣре кою вѣрѣмо. [49] И се писа се и свръши въ лѣта рождества Христова .ч. и .ѣ. и .л. и .е. лѣто м(ѣ)с(ѣ)ца вктебра .ї. дань на Невесиню подѣ гр[а]домъ [50] вѣначцемъ на Невесиню а ѣписа дѣпакъ Влатко заповѣдию и повелиениемъ великога воеводе г[оспо]д[и]на ми Стѣ[51]пана и запечатих(ь) висѣкомъ закономъ печатью великога воеводе г[оспо]д[и]на ми Стѣпана.

¹⁰ Миклошич: вѣка.

¹¹ Карано-Твртковић: потворать.

Codex Ragusinus, fol. 100'

Codex Ragusinus, fol. 101

Handwritten text in a medieval script, likely Greek or Latin, with a prominent red initial 'Q' or 'C' on the left side. The text is arranged in several lines, with some words written in larger, bolder letters. The parchment shows signs of age and wear, including stains and discoloration.

Codex Ragusinus, fol. 101^r

Превод:

+ У име Оца и Сина и Светог духа, амин. Ми, господин велики војвода русага босанског и осталог, Стјепан, син и насљедник веома поштоване успомене мог родитеља, славног господина кнеза Вукца Хранића, милошћу божијом великог војводе русага босанског и осталог. И зато ја, велики војвода господин Стјепан, дајем на знање сваком човјеку, малом и великом, пред кога се изнесе овај наш отворени запис, било пред пресвијетлог господина цара римског и краља угарског или пред цара турског или пред краља босанског или било којег Бошњанина или пред господина српског или Латина или било којег другог човјека.

Ја, будући у великој слави, у господству и у цјелокупној држави мојих родитеља милошћу божијом насљедник и син поштоване успомене мог родитеља славног господина кнеза Вукца и мог стрица славног великог војводе русага босанског господина Сандаља и поштоване успомене господина кнеза Вука, нисам удаљен од њиховог тијела већ сам син и синовац и прави истински насљедник од њихове крви. Заповјешћу и судом божјим примих државу и русаг у руке мог господства и сједећи у господству родитеља мојих, славног господина кнеза Вукца и славног великог војводе господина Сандаља и господина кнеза Вука, узимајући и дијелећи и дајући и записујући властели и слугама нашим као господин русашки, велики војвода русага и насљедник мојих напријед поменутих прародитеља и на основу тога примам велике почасти, славу, дарове и части.

Дођоше тада у славни двор мог господства, у Сокол, племенити мужеви славног и од Бога вољеног града Дубровника поштована властела и посланици кнез Паоко Соркочевић и кнез Паладин Гундулић са достојним даровима и частима од владајућих поменутог града Дубровника: кнеза, властеле и читаве општине дубровачке. И ти поменути посланици су од нас тражили и веома понизно молили за све законе и повластице поменутог града Дубровника које су имали у повељама и у записима са поменутих наших родитељима и прародитељима, славним господином кнезом Вукцем и славним великим војводом господином Сандаљем и господином кнезом Вуком и са нама да бисмо им и ми по обичају поменуте господе наших родитеља и њима потврдили и чврсто установили повластице и законе и повеље и записе наших предака, славног господина кнеза Вукца и славног великог војводе господина Сандаља и господина Вука и наше.

И господство ми чувши и разумјевши њихове подобне и разумне и прикладне и праве молбе, посавјетовавши се и договоривши се са сродницима и са изабраном властелом господства ми,

створи милост господство ми да је знано читавом свијету како напријед поменутом граду Дубровнику, кнезу и властели и читавој Дубровачкој општини овим нашим листовима и повељама, за њихову срдачност, потврдисмо им и утврдисмо им све и свакојаке повеље и записе напријед поменуте господе, мојих родитеља, славног господина кнеза Вукца и славног великог војводе Сандаља и достојне успомене господина кнеза Вука и наше. И потврдох и утврдох Жупу Конавле и град Сокол и Витаљину и Цавтат и Обод и све што Конавлима припада, све у потпуности, у вијеке вијекова њима и њиховим потомцима у баштину и у племенито као што је и раније било њихово како се наводи у запису који су кнез и властела и сва општина дубровачка имали од славног великог војводе господина Сандаља и од славног господина кнеза Вукца и од господина кнеза Вука и од мене великог војводе русага босанског господина Стјепана. И на све напријед речено и записано и обећано ја војвода господин Стјепан милошћу божијом велики војвода русага босанског и осталог и са изабраном властелом мог господства и нашег братства и слугу које именујемо ниже присегосмо и заклесмо се: најприје кнез Гргур Вукосалић и кнез Вукашин Дукојевић, кнез Влатко Обрадовић, кнез Стјепко Дукојевић, кнез Радосав Стјепковић, кнез Обрад Хлапомирић, кнез Иван Вуковић, кнез Сладоје Вуковић, кнез Вук Десисалић, кнез Драгић Грданац, кнез Мркша Дукојевић, кнез Јурај Радивојевић.

Присегосмо и заклесмо се на Светом јеванђељу божијем и на часном и животворном крсту господњем поменутом кнезу, властели и читавој Општини који владају градом Дубровником и њиховом потомству, у Господа Бога сведржитеља и у пречисту Богородицу и у четири јеванђелиста и у дванаест светих врховних апостола и у 318 светих отаца Никејских и у 70 изабраника божијих и у све свете који су одувјек Богу угодили да ово што смо напријед написали и обећали кнезу, властели и читавој Општини који владају градом Дубровником и њиховим потомцима и њиховим насљедницима, како је горе наведено, за вијек вијекова неће бити умањено или оповргнуто због било које ствари на земљи, ни због воље неког човјека, ни због страха, ни због блага нити ће се о томе повести какава парница.

Ако ли бисмо ми велики војвода господин Стјепан и наши насљедници и наши потоњи ово напријед речено и писано и обећано прекршили поменутом кнезу и властели и читавој Општини и властели дубровачкој или умањили којим лукавством или лакомошћу због нечије воље или страха или неког човјека који би могао бити на земљи, тада да смо ми напријед поменути велики војвода господин Стјепан и наши насљедници и наши потомци проклети од Бога живог, Оца и Сина и Светог духа и од свих светих који су одувијек Богу угодили и да смо налик Јуди Искаротском који је продао Сина божјег Исуса Христа на распећу и онима који су викали: „Распни, распни!“, и онима који му стављаху трнов вијенац на главу и да смо се одрекли Бога и анђела милостивог на самрти а на дан судњи и вјере коју вјерујемо.

И ово се писа и сврши године од Христовога рођења 1435. љето, мјесеца октобра 10. дан на Невесињу под градом Вјенаццем на Невесињу а уписао је дијак Влатко по заповјести и наредби великог војводе господина ми Стјепана и запечатих висећим законитим печатом великог војводе господина ми Стјепана.

Дипломатичке особености и околности настанка документа

Повеља садржи разноврсне дипломатичке елементе: симболичку и вербалну инвокацију, интитулацију, промулгацију, аренгу, петицију, експозицију, диспозицију, заклетву, духовну санкцију, датум и мјесто састављања исправе, конскрипцију, а завршава се короборативним изразом. Образац по коме је повеља састављена представља најинтересантнију дипломатичку особеност овог документа из разлога што се распоред унутрашњих дипломатичких елемената, заједно са њиховим садржајем, у значајној мјери поклапа са појединим дипломатичким елементима из ранијих споразума о потврди старих привилегија које су Дубровчани склапали са владарима и утицајном властелом из Босне. Може се већ унапријед претпоставити да је, као и у неким претходним примјерима, повеља састављена на основу концепта самих Дубровчана, који су поједине кључне дипломатичке елементе преузимали из тих ранијих докумената.

Такав закључак има своје упориште и у документарној грађи. Пошто је велики војвода Сандаљ Хранић Косача умро током марта мјесеца 1435, а иза себе није оставио директне мушке потомке, на чело овог истакнутог рода дошао је војвода Стефан Вукчић. Тада

је, по устаљеном обичају, посебном повељом требало у формалном и правном смислу обновити важеће раније склопљених споразума. Најважнији споразуми које су Дубровчани склапали са кућом Косача, а које је требало наново потврдити, били су они који су се тicali продаје Конавала.¹² Дипломатске активности на добијању повеље отпочеле су крајем љета 1435. године. Конкретнији кораци у том правцу водили су ка изради концепта повеље, који је заснован на текстовима ранијих споразума, о чему су се читовали Вијеће умољених и Мало вијеће 9. септембра 1435. године. На Малом вијећу тада је одлучено и о слању *копије повеље* својим посланицима код војводе Стефана, којом би се потврдиле Сандаљеве повеље о продаји Конавала.¹³ Колико је познато, преговори око издавања повеље су текли својим уобичајеним током, али су искрсле извјесне потешкоће око дијела текста који је садржавао заклетву. Завршну рунду преговора у вези са исходовањем повеље дубровачки посланици су водили са војводом Стефаном крајем септембра и почетком октобра у Поткључу (*Sotto Cluč*) крај Гацког. Колико се из изворне грађе да разабрати, Стефан је испрва одбио да ратификује првобитну верзију текста из разлога који је нама данас непознат, пошто тај првобитни концепт повеље није сачуван. Посланици су својој влади у Дубровник 2. октобра послали писмо у којем су навели да војвода не жели да потврди повељу. Њихова писма нису сачувана, али је тај податак видљив из одговара дубровачких власти од 6. октобра, у којем су навели да заједно са одговором на њихова претходно послана писма шаљу и једну цедуљу са двије заклетве и тачке заклетве која им је послана на словенском језику (*duo sacramenti e ponti de sacramento a niu mandasino scritti in una cedula in sclauo*). Влада је у упутству својим посланицима сугерисала да изнађу могућност да одобровоље војводу да пристане да се у повељу ставе обје или макар једна тачка заклетве. У крајњем случају, како су на крају упутства дубровачки кнез и његови вијећници саопштили, они би били задовољни и са тим да се у повељи ратификују и потврде све друге за њих много важније ствари које су у споменутој повељи (*ratificando e confirmando esso tutte*

¹² Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 293–301, 309–313; 316–320; Р. Поповић, *Повеља војводе Сандаља и браће му Вукца и Вука којом уступају Дубровчанима свој део Конавала*, ГПБ 4 (2011) 97–109.

¹³ DAD, *Acta Consilii minoris* VI, fol. 277v (9. IX 1435). Уп. С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић Косача и његово доба*, Београд 1964, 14–15.

altre cose sono in la ditta poueglia).¹⁴ Те „све остале ствари“ односиле су се на споразуме са великим војводом Сандаљем у вези продаје Конавала. Посланици, изгледа, нису имали неких већих непријатности у погледу исходавања повеље, јер је она издата одмах након што су примили одговор дубровачких власти. Дубровачки посланици су се вратили у Дубровник до 21. октобра, када су Вијеће умољених извијестили о успјешно извршеној дипломатској мисији.¹⁵ Вјероватно у знак признања за успјешно обављену дипломатску мисију Паладин Гундулић је изабран да буде дубровачки ректор за мјесец новембар 1435. године.¹⁶ Будући да текст Стефанове повеље садржи један облик заклетве о текстуалном садржају другог облика исте, можемо само да нагађамо како је она у првобитном концепту гласила.

У корпусу дипломатичке грађе средњовјековне босанске државе сачувано је неколико повеља владара и обласних господара помоћу којих су потврђивани раније склопљени споразуми између њих и Дубровчана. По правилу, ради се о повељама владара који су тек ступили на пријесто, када је дошло до промјене у њиховом владарском статусу или када је обављена смјена на челу истакнутих властеоских родова који су имали утицаја на креирање унутрашње али и спољне политике тадашње босанске државе.¹⁷ Посљедњи наведени примјер уједно је био главни разлог за издавање повеље чије издање је овдје приређено. Основа већине каснијих повеља о потврди старих уговора била је Тврткова повеља од 10. априла 1378. године.¹⁸ Већ тада је установљен образац по којем су састављане и све остале повеље о потврди привилегија, уз мања одступања у појединим дипломатичким елементима и текстуалном садржају који је прилагођаван тренутним

¹⁴ DAD, *Lettere e commissioni di Levante* XI, 272v–273r (6. X 1435); N. Jorga, *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XVe siècle* II, Paris 1899, 331. Текст упутства од 6. октобра 1435. сада је далеко приступачнији у: L. Nakaš i dr., *Codex diplomaticus Regni Bosnae – povelje i pisma stare bosanske države*, Sarajevo 2018, 612, међутим, текст упутства је попраћен погрешним снимком.

¹⁵ N. Jorga, *Notes et extraits*, 331, n. 4.

¹⁶ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* 6, Zagreb–Dubrovnik, 2015, 335.

¹⁷ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 75–83, 172–175, 424–426, 437–439, 490–495, 504–509, 554–557, 567–568, 573–577, 585–606, 617–627; I–2, 35–41, 115–117 и 162–165.

¹⁸ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 75–83; Д. Јечменица, *Повеља краља Стефана Твртка I Дубровнику*, ССА 14 (2015) 115–142; Dž. Dautović, E. Dedić, *Povelja kralja Tvrtka I Kotromanića Dubrovniku*, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja* 45 (2016) 225–246.

околностима и специфичним потребама. Основни образац по коме је већина повеља тог типа састављана укључивао је аренгу, експозицију, петицију, диспозицију, заклетву, духовну санкцију, датум и мјесто састављања исправе. Судаћи на основу сачуване дипломатичке грађе, чини се да је повеља краља Дабише од 17. јула 1392. већим својим дијелом послужила као предложак или узор по којем је састављана већина осталих повеља о потврди ранијих споразума.¹⁹ Заправо, све раније повеље које су потврђивале споразуме са Дубровчанима чинили су својеврсни дипломатички корпус из којег су писари српске канцеларије града под Св. Срђем по потреби преузимали одговарајуће дипломатичке елементе већ устаљене у канцеларијској пракси. Узимајући у обзир најважнији мотив Дубровчана за издавање нове повеље, скупу напријед наведених докумената треба у овом случају додати и групу оних исправа које се односе на продају Конавала – тзв. „конавоски корпус“ повеља.²⁰ Водећи се том чињеницом, можемо и у тексту ове повеље препознати елементе преузете из оних ранијих које су јој биле временски најближе.

Упоређујући текстове ранијих исправа, чини се да је Никша Звијездић највећим дијелом саставио концепт повеље по узору на три документа: на основу повеље краља Твртка II Твртковића од 18. августа 1421, којом је Дубровчанима потврдио споразуме који су били раније утаначени са босанским владарима [Т]²¹, на основу повеље великог војводе Радосава Павловића од 31. децембра 1427. [1426!], којом је он Дубровчанима потврдио продају Конавала [Р1]²² и на основу повеље Радосава Павловића и његовог сина Иваниша од 25. октобра 1432, којом су са Дубровчанима утврдили мир након Првог конавоског рата [Р2]²³. Павећи концепт повеље, Никша је модел вербалне инвокације и интитулације преузео из [Р1], а раскошни облик промулгације из [Р2]. Аренгални израз, накићен епитетима који су раније углавном били резервисани за владарске

¹⁹ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I-1*, 172–175; С. Рудић, *Повеља краља Стефана Дабише Дубровнику*, ССА 6 (2007) 167–182.

²⁰ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I-1*, 293–297, 309–313, 316–320, 567–568, 573–577, 585–614, 617–632.

²¹ П. Драгичевић, *Повеља краља Твртка II Твртковића Дубровнику којом потврђује повеље својих претходника*, ГПБ 11 (2018) 101–116.

²² П. Драгичевић, *Повеља војводе Радосава Павловића Дубровчанима о продаји његовог дијела Конавала*, ГПБ 9 (2016) 37–63.

²³ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I-1*, 617–627.

повеље већим дијелом прерађена је верзија аренге преузете из [Т], а мањим дијелом из [Р1]. Петицију уклопљену у експозитивни израз и почетак диспозитивног дијела готово у потпуности преузео је из [Т], али се такав дипломатички модел јавља и у већини осталих потврдних повеља још од времена краља Дабише. Остатак текста повеље: заклетва, духовна санкција, елементи есхатокола (датум, мјесто састављања исправе, конскрипција) у потпуности су преузети из [Р1 и Р2], а короборативни израз на самом крају текста преузет је из [Р2]. Дијак Влатко није био у могућности да наведене текстуалне облике уклопи у текст повеље коју је исписао уколико претходно није добио писани концепт од Дубровчана. Узимајући у обзир напријед наведени дио преписке између дубровачких посланика и њихове владе у Дубровнику, претпостављамо да су поједине верзије текста претходно биле у дубровачкој канцеларији ексцерпирание на мањим комадима папира (цедуљама, како је горе наведено), о којима се касније, ставку по ставку, преговарало на властеоском двору ауктора. Копије појединих повеља из којих су „повађене“ уобличене текстуалне форме појединих унутрашњих дипломатичких елемената нису биле однесене на увид ауктору из дипломатске предострожности. Тешко да би Дубровчани војводи Стефану, главном представнику рода Косача, дали на увид повељу Радосава Павловића којом је он потврдио продају своје половине Конавала мање од девет година раније. Међутим, могуће је да су своје посланике „опскрбили“ копијама споразума са кућом Косача који су мање били спорни, ако су били спорни уопште. Исписујући повељу, дијак Влатко је текст повеље рашчланио на осам одјељака који садрже заокружене текстуалне цјелине. Први одјељак се простире до краја петог реда оригинала и садржи протоколарне дипломатичке елементе: инвокацију, интитулацију и промулгацију. Други се распростире до краја 11. реда и садржи аренгу, трећи до краја 18. реда и садржи експозицију, четврти до 20. реда и садржи почетак диспозитивног дијела, пети до 34. реда садржи читаву диспозицију, шести до 40. реда садржи читав текст заклетве, седми до 48. реда садржи комплетан текст санкције и осми дипломатичке елементе који су карактеристични за завршни дио повеље (есхатокол): датум и мјесто састављања документа, конскрипцију и короборацију. Можемо само да нагађамо да је, између свега осталог, на овакво рашчлањивање текста утицао низ појединачних дубровачких концепата, који су били предмет

преговора са војводом, и који су попут какве дипломатичке слагалице уклопљени у коначну верзију текста повеље.

Да је повеља у потпуности настала на основу дестинатарског концепта свједочи још један детаљ који је опазио још Грегор Чремошник. Наиме, он је примијетио да је илуминација у горњем лијевом углу повеље (рука која придржава крст), а која има улогу симболичке инвокације, исцртана другачијим мастилом у односу на оно којим је исписан текст повеље. Цртеж је исцртан смеђим мастилом, које је било уобичајено у дубровачкој канцеларији, па се чини врло вјероватним да је дубровачка влада своје посланике опскрбила не само неопходним концептима који су повађени из ранијих повеља, него и са неисписаним пергаментом који садржи наведену илуминацију. Не чини нам се вјероватним друго Чремошничково мишљење да је аутор наведеног цртежа дијак Владић.²⁴ Не би то било ништа необично јер претпостављамо да су се писари из властеоских али и владарских канцеларија снабдијевали са неопходним материјалом углавном у Дубровнику. То је био само још један у низу пажљиви гест Дубровчана који су жељели да без пуно перипетија исходују потврду раније склопљених споразума. Вриједи још напоменути да је повеља војводе Иваниша Павловића, сина великог војводе Радосава Павловића, од 29. септембра 1442, којом је потврдио све раније повеље и споразуме са Дубровчанима, готово у потпуности настала на основу дестинатарског концепта, по угледу на текст повеље коју смо на овом мјесту приредили.²⁵

Просопографски подаци

У претходним бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњене личности: **велики војвода Стефан Вукчић Косача** (ГПБ 5, 86), **кнез Вукац Хранић Косача** (ГПБ 4, 85, 105; 5, 79), **велики војвода Сандаљ Хранић Косача** (ГПБ 2, 107, 120, 151; 3, 84, 120), **кнез Вук Хранић Косача** (ГПБ 4, 105; 5, 79), **кнез Паоко Соркочевић** (ГПБ 10, 153), **кнез Гргур Вукосалић** (ГПБ 9, 32), **кнез Влатко Обрадовић** (ГПБ 4, 106–107), **кнез Стјепко Дукојевић** (ГПБ 9, 60), **кнез Радосав Стјепковић** (ГПБ 4, 106), **кнез Обрад Хлапомирић**

²⁴ Видјети напомену 2.

²⁵ Р. Поповић, *Повеља војводе Иваниша Р. Павловића Дубровчанима*, ГПБ 4 (2011) 137–149.

(ГПБ 4, 106), **кнез Иван Вуковић** (ГПБ 4, 107), **кнез Сладоје Вуковић** (ГПБ 8, 48–49), **кнез Драгић Грданац** (ГПБ 6, 74–75).

Кнез Паладин Гундулић, 13 (ред у оригиналу) – Паладин (Јакова) Гундулић (око 1383–1437), дубровачки властелин. Често су му повјераване различите мисије. Био је 1423. у заточеништву Радосава Павловића а идуће године заповиједао је галијом која је пратила данског, норвешког и шведског краља Ерика Померанског до Омиша. Био је поклисар у Анкони (1426), код угарског краља Жигмунда Луксембуршког (1428), на Порти (1431), код деспота Ђурђа Бранковића (1433) и код великих војвода Стефана Вукчића и Радосава Павловића (1435). Године 1430. био је кнез у Стону, а дужност дубровачког ректора обављао је у марту 1433. и новембру 1435. године.

Литература: N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* 5, Zagreb–Dubrovnik, 2014, 131–132; Isti, *Vlastela grada Dubrovnika* 6, Zagreb–Dubrovnik, 2015, 335.

Кнез Вукашин Дукојевић, 30 – Припадник породице Дукојевић која се у изворима помиње од средине XIV до средине XV вијека. Чланови ове породице помињу се у служби босанских банава и краљева, као и у служби породица Павловић и Косача. Вукашин се у доступним изворима помиње током тридесетих и четрдесетих година XV вијека.

Литература: С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, Београд – Бања Лука, 2021, 196–197; Е. Dedić, *Bosansko kraljevstvo i srpska despotovina (1402–1459)*, Sarajevo 2021, 344.

Кнез Вук Десисалић, 32 – У питању је најстарији члан породице Вуковић-Десисалић о којем се мало зна. Помиње се први пут у овој повељи.

Литература: В. Zlatar, *O nekim muslimanskim feudalnim porodicama u Bosni u XV i XVI stoljeću*, Prilozi II u Sarajevu 14–15 (1978) 131; С. Рудић, *Босанска властела*, 150.

Кнез Мркша Дукојевић, 32 – подаци као и за кнеза Вукашина Дукојевића.

Кнез Јурај Радивојевић, 32–33 – властелин Стефана Вукчића Косаче о коме има мало података.

Дијак Влатко, 50 – Писар који је био у служби Косача а о коме нема биографских података. Помиње се само у овој повељи.

Литература: Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 136–137. (докторска дисертација у рукопису).

Топографски подаци

У претходним бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњени појмови: **Конавли** (ГПБ 1, 109–110; 3, 151–152; 9, 115–116), **Соко у Конавлима** (ГПБ 7, 57; 9, 116), **Витаљина** (ГПБ 9, 62, 116), **Цавтат** (ГПБ 9, 116), **Обод** (ГПБ 4, 148; 9, 116).

Соко, 12 – Град у Жупи Дрини на саставу Пиве и Таре на простору Шћепан поља. Једно од главних утврђења породице Косача у коме су често примали посланства. Први пут се помиње 1419. године.

Литература: М. Поповић, *Соко град над Шћепан Пољем; Замак са задужбинама Косача*, Шћепан Поље и његове светиње кроз вјекове, Зборник радова са научног скупа одржаног у Плужинама 24–25. септембра 2006, Беране 2010, 17–60; *Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља*, Београд 2010. (С. Мишић са старијом литературом).

Невесиње, 49, 50 – Средњовјековна жупа која се први пут помиње у *Љетопису попа Дукљанина* средином XII вијека а од 1281. и у дубровачкој архивској грађи. Припадала је Србији а од времена бана Стјепана II Котроманића налази се у оквирима средњовјековне Босне. До 1404. простор жупе припадао је породици Санковића, а од тада улази у оквире посједа породице Косача.

Литература: М. Vego, *Naselja bosanske srednjevjekovne države*, Сарајево 1957, 80–81; Р. Пекић, *Насеља средњовјековног Невесиња*, Трибуниа 11 (2005) 31–51.

Вјеначац, 50 – У историографији се сматра главним утврђењем Жупе Невесиње. Први пут се помиње у овој повељи. Налази се у близини данашњег села Удрешње. Имао је и своје подграђе.

Литература: М. Vego, *Naselja*, 125; *Лексикон градова и тргова*, 70 (С. Мишић са старијом литературом); Р. Пекић, *Насеља*, 50.

Pavle Dragičević

Université de Banja Luka

Faculté de Philosophie

Programme d'étude de l'histoire

**LA CHARTE DU GRAND-DUC STEFAN VUKČIĆ KOSAČA
AUX HABITANTS DE DUBROVNIK CONFIRMANT LEURS
ACCORDS ANTÉRIEURS AVEC LES REPRÉSENTANTS DE LA
MAISON KOSAČA**

Nevesinje, le 10. octobre 1435.

Résumé

L'article analyse la charte du grand-duc Stefan Vukčić Kosača du 10. octobre 1435., qui confirmait les accords antérieurs entre les habitants de Dubrovnik et la maison de Kosača. La charte se trouve aux Archives d'état de Dubrovnik et elle est l'une des premières émises par le bureau du grand-duc Stefan Vukčić. Pendant le travail, la dernière édition a été publiée en langue serbe ancienne et une traduction en langue serbe moderne. En outre, une analyse diplomatique plus détaillée a été réalisée, qui a déterminé que la charte était entièrement basée sur le concept de destination après les brèves négociations que la délégation de Dubrovnik a menées avec le grand-duc Stefan en septembre 1435. Le concept de la charte a été créé sur la base d'au moins trois chartes par lesquelles le roi Tvrtko II Tvrtković et le duc Radosav Pavlović ont confirmé les accords antérieurs avec les habitants de Dubrovnik. Le document révèle que des parties du texte de certains éléments diplomatiques internes de la charte ont été tirées des trois chartes ci-dessus et adaptées aux circonstances données.

Mots-clés: Bosnie, Dubrovnik, Stefan Vukčić Kosača, XVe siècle, charte, diplomatique.

